

Jaroslav V. POLC, *Jan Hus v představách
šesti staletí a ve skutečnosti*, Matice
cyrilometodějská – A.M.I.M.S.,
Olomouc – Vranov nad Dyjí 2015

128 s., ISBN 978-80-7266-403-0

Útlá knižička Jaroslava V. Polce se z jubilejní husovské produkce poněkud vymyká. Jde o mírně upravený a zkrácený přepis přednášky, která byla pronesena ve Stuttgartu v roce 1984. Nejenže tedy vychází více než třicet let po svém vzniku, ale také více než deset let od smrti svého autora (2004). Přepis knihy z audionahrávky zajistilo nakladatelství A.M.I.M.S., jež se zaměřuje na texty sloužící k osvětlování křesťanské (či přesněji katolické) víry a života. V pravém misionářském a pastoračním duchu nabízí své publikace volně ke stažení, popřípadě ve fyzické podobě za symbolickou částku. Za přepsáním a vydáním Polcovy přednášky tak nestojí žádná akademická instituce s odborným editorem nebo editorkou, nýbrž nejspíše dobrovolnické úsilí obdivovatelů tohoto badatele, kteří chtějí nabídnout čtenářstvu alternativní katolický pohled na Husa.

Uvědomíme-li si tato východiska, nejenže nepřekvapí, ale vlastně ani nezklamou některé rysy knihy, jež bychom v případě odborné publikace považovali za zjevné nedostatky: neobsahuje poznámky pod čarou, bibliografii ani rejstřík. Sporné redakční poznámky vložené do textu se omezují na občasné doplnění kontextu k Polcové výkladu, popřípadě mají až apologeticko-pastorační charakter, například v části o odpustcích. Do vydání nebyly doplněny ani názvy knih, ze kterých Jaroslav V. Polc ve své přednášce cituje. Absence odborné redakce se projevila i v tom, že kniha obsahuje řadu triviálních omylů či chybné přepisy staročeských citátů. Některé byly už v původní audioverzi přednášky, jiné vznikly neodborným přepisem.

Způsob práce editorů dává metodologicky podnět k zamyšlení. V současné době je k dispozici čím dál větší množství audiovizuálních záznamů přednášek. Jakým způsobem je vydávat v knižní podobě tak, aby byla zachována jejich autenticita a zároveň aby jejich autorům bylo učiněno zadost a jejich dílo bylo prezentováno v odpovídající podobě? Cest je jistě mnoho, ale ta, kterou zvolilo nakladatelství A.M.I.M.S., dokazuje, že ani „pouhý“ přepis přednášky se neobejde bez odborné supervize.

Základním motivem přednášky je představení Husa v pojetí jednotlivých společenských skupin od husitů přes obrozence až po komunisty a nakonec katolíky. Polc vysvětluje důvody pro

Husovo odsouzení a vyrovnává se s otázkou možné rehabilitace, již v polemice s Paulem De Vooghtem pojednal v článku *Johannes Hus rehabilitieren? Eine quaestio disputata* (popřípadě v jeho českém překladu). V předložené knize je však problematika podána barvitěji, poutavěji, obsáhleji, třebaže o to méně odborně a precizně. Především ve své nezkrácené zvukové podobě, kterou nakladatelství nabízí volně ke stažení (www.tv-mis.cz/polc-jan-hus), zaujme přednáška tehdy aktuálními zmínkami o kontroverzním teologovi Hansovi Küngovi či o pozadí slov kardinála Bera na druhém vatikánském koncilu týkajících se Jana Husa. Polc také využívá svých znalostí fungování středověkého pražského arcibiskupství a synodálních kázání. Obojímu se později věnoval ve svých odborných pracích.

Zatímco recenzovaná přednáška dobře naplňuje první část svého titulu „Jan Hus v představách šesti staletí“, následující „a ve skutečnosti“ se nezdá být úplně přesné. Jaroslav V. Polc stojí pevně na katolických pozicích, které ovlivňují nejenom interpretaci fakt, ale i jejich výběr, popřípadě opomenutí. Hledal bychom tak marně například zmínky o slavné Husově přípravě kvodlibetu či o uvěznění Stanislava ze Znojma a Štěpána Pálče v Boloni, jakož i případný vliv tohoto vězení na jejich reformní postoje. To není na škodu. Každý badatel či badatelka si vytváří a vždy vytvářet bude vlastní obraz Husa. Podstatné je, že toho Polcova lze zařadit pro svou inspirativnost (třebas ne pro exaktnost a nezaajatost) k Husovi Šmahelovu, Kejřovu či Sedlákovu. A to není špatná společnost.

JAN ODSTRČILÍK

Jan STEJSKAL, *Mnich za časů renesance*,
Univerzita Palackého, Olomouc 2017
(= Historie 11)

184 s., ISBN 978-80-87895-81-8

Útlá kniha s názvem, který probouzí představivost, předkládá životopisnou skicu italského humanisty a camaldolského mnicha Ambrogia Traversariho (1386–1439). Autor se k jeho osobnosti vrací již poněkolikráté, jde tedy o dlouhodobý badatelský zájem, jenž by mohl slibovat plodné výsledky. Těchto ambic však anotovaná publikace spíše nedosahuje. Jan Stejskal v ní sice poprvé uceleně zpracoval Traversariho životopis, ten je ale v podstatě kompilací či převyprávěním starších textů vydaných v knize *Řecké dědictví na*

Západě (srov. SMB 3, 2011, s. 348–350), v překladové edici *Hodoeporicon Ambrogia Traversariho* (srov. SMB 7, 2015, s. 162–163) a na dalších místech Stejskalovy tvorby. Výslednou publikaci pak sám autor prohlazuje za doplnění zmíněné edice *Hodoeporiconu*, který představuje vedle rozsáhlé korespondence nejvýznamnější pramen k Traversariho biografii.

Na úvod autor přibližuje počátky camaldolského mnišství zosobněně Romualdem z Ravenny. Eremus a klášter v toskánské Camaldoli, jež Romuald na počátku 11. století založil, se po jeho smrti stal hlavou vznikající kongregace klášterů inspirovaných zakladatelovým spojením benediktinské observance s tradicí pouštních otců. Právě v této syntéze, která v sobě zahrnuje pospolitý život v klášteře i samotu poustevny, autor oprávněně shledává hlavní přínos camaldolského mnišství. Pro Traversariho osudy není bez významu následující letmé shrnutí úpadku kongregace ve 13. a 14. století, jehož potvrzení Stejskal shledává ve zvýšené frekvenci vydávání ustanovení prosazujících a upravujících pravidla řeholního života, což je však skutečnost, jež sama o sobě bez obsírnějšího vysvětlení nemusí o ničem takovém vypovídat. Úpadek má dle autora dokládat rovněž nařízení stanovující minimální počet mnichů připadajících na jeden klášter, které ale následuje po konstatování nárůstu desítek camaldolských klášterů ve 13. století. Uvedené argumenty by mohly stejně tak dobře ilustrovat, že se představenstvo kongregace pouze snažilo stanovit závaznou normu camaldolské observance. Následující líčení aktivit Ambrogia Traversariho jakožto generálního představeného nicméně jednoznačně potvrzuje pravdivost předchozích nedostatečně rozvinutých argumentů: kongregace v čele s Camaldoli procházela krizí.

Struktura knihy odpovídá zaběhlé koncepci historických životopisů oddělujících část biografickou a problémově-tematickou. Traversari pocházel ze staré šlechtické rodiny z Portica v provincii Romagna, která v době největší slávy ovládala Ravennu. Stejskal se pozastavuje nad absencí jakékoli zmínky o rodové příslušnosti v Traversariho textech, ačkoli starobylost a urozenost rodu opěvoval i Dante. Autor konstatuje rodinnou ztrátu paměti. Nemohlo však v Traversariho případě jít o náboženské důvody „zapomnění“, podpořené jeho hlubokou obeznaností s mnišskou, potažmo obecně křesťanskou tradicí? Nebo bylo Traversariho mlčení o vlastním původu založeno v ideji humanistického rovnostářství, zdůrazňujícího vzdělání oproti společenskému původu, jež autor zmiňuje na jiném místě knihy? At tak či onak, otázka zůstává otevřená.

V roce 1400 Traversari vstoupil do camaldolského kláštera Santa Maria degli Angeli ve Florencii, v jehož klauzuře setrval až do svého jmenování generálním představeným kongregace na podzim 1431. Během této doby se oddal studiu řečtiny, které v budoucnu zužitkoval při překládání pohanských i raně křesťanských autorů. Právě překladatelské dílo Traversariho nejvíce proslavilo a zapsalo ho do dějin jako významného humanistu. V roce 1414 přeložil z řečtiny jedno z nejzásadnějších děl asketické literatury, *Nebesky žebřík* Jana Klimaka. Stejskal podnětně ukazuje, jaký význam měla práce na tomto překladu pro Traversariho spirituální smýšlení i pro jeho přesvědčení o superiorní roli papeže nad koncillem. Vedle zvládnutí řečtiny Traversariho humanistický étos podpořila rovněž hluboká obeznanost s Ciceronovým dílem, jehož styl i obsah, jak autor vysvětluje, prochnul literární i veřejné působení budoucího generálního představeného kongregace.

Patrně nejzajímavější pasáže, roztroušené napříč životopisem, tematizují Traversariho intelektuální profil, v němž se snoubila mnišská formace s humanistickou vzdělaností a zájmy. Autor zdánlivý protiklad překračuje konstatováním, že Traversariho „návrat k antice“ byl především návratem k řecké patristice. Křesťanská zbožnost pak pro něj byla rovněž důvodem zájmu o pohanské autory, kteří dle jeho slov natolik milovali ctnosti, že se zdáli být křesťanství velmi blízcí. Jistá ambivalence osobnosti spojující mnicha a humanistu se však přece jen projevila, a to v případě Traversariho rezervovanosti k překladu díla Díogena Laertského *Životy filosofů*, který pořídil na nátlak přátel. Napříště již Traversari hodlal překládat pouze „svaté texty“. Podobně nenašel camaldolský představený pochopení svých humanistických kolegů v postoji vůči působení Bernardina Sienského, jehož výmluvnost Traversari obdivoval. Ačkoli rekonstrukce intelektuálního profilu Ambrogia Traversariho jistě představuje důležité téma, jež by mohlo přispět k obecnějšímu tázání po vztahu humanismu a křesťanské zbožnosti, relevantní pasáže nacházíme rozptýlené napříč celou Stejskalovou knihou. Jistě by bylo pro čtenáře přívětivější, kdyby byly pojednány uceleně a více rozvedeny.

Podstatné téma životopisu představuje Traversariho jmenování generálním představeným camaldolské kongregace, do kterého významně v jeho prospěch zasáhl papež Evžen IV. Hlavní důvod papežovy podpory Traversariho jmenování shledává autor v potřebě reformy camaldoliánů, pro niž měl být nový představený výborně disponován svými hlubokými znalostmi patristické

literatury. Cílem reformy totiž bylo navrácení řádové observance k pramenům, tedy k tradici raného mnišství skloubené s Benediktovou řeholí. Autor přesvědčivě představuje důvody neúspěchu Traversariho reformního snažení, mezi kterými se vyjímá absence zkušeností s řízením kongregace (účast na generální kapitule, která jej jmenovala představeným, byla jeho vůbec prvním vystoupením na vrcholném shromáždění řádu), neznalost poměrů v řádu a jednoznačný odpor eremitů zastupujících elitu kongregace, k nimž Traversari nepatřil. Sám camaldolský reformátor označil den svého jmenování za smolný. Zda měl na mysli zmíněné důvody, nebo jej k tomuto prohlášení vedly jiné skutečnosti, se však nedozvídáme. Stejskal na základě podnětné komparace s reformami, které podnikl Ludovico Barbo (1382–1443) v benediktinském klášteře sv. Justýny v Padově, přičítá neúspěch rovněž způsobu, jakým Traversari obrodu observance prosazoval. Barbovy reformy se zprvu omezily pouze na mnišskou komunitu v Padově a ta následně působila jako vzor pro další kláštery přejímající tamější praxi. Traversariho reformní úsilí naopak postupovalo shora z jeho pozice generálního představeného a ztroskotalo na rozmanitých dílčích problémech jednotlivých klášterů, které znesnadňovaly řádovou centralizaci.

Jedním z Traversariho oponentů, jemuž se Stejskal věnoval již ve své knižní prvotině z roku 2004, byl zasluhující a vážený člen řádu, eremita Jan Jeroným. Pasáže zdůvodňující nepřátelství obou mužů mají v knize jistě opodstatněné místo, avšak několikastránkový rozbor Jeronýmových kázání, který je následně poměrně uměle našroubován na vkus tehdejších humanistů ohledně *ars praedicandi*, působí poněkud nepatřičně.

Následující kapitola popisující Traversariho kontakty s ostatními humanistickými učenci má potenciál otevřít diskusi o povaze komunikační sítě mezi tehdejšími vzdělanci. Na základě vzájemného sdílení informací mezi lidmi různého společenského postavení, které dokládá Traversariho rozsáhlá korespondence, autor předkládá možnost antedatování tzv. učenecké republiky (*res publica litteraria*), jež se v literatuře tradičně vymezuje až působením Erasma Rotterdamského. *Res publica litteraria* bývá dle autorových slov charakterizována rovnocennou intelektuální spoluprací bez ohledu na geografické, stavovské či konfesijní hranice. Traversariho kontakty s ostatními humanisty však splňují pouze charakteristiku, která zdůrazňuje překonání stavovských bariér. Autor sice zmiňuje Traversariho účast na koncilu ve Florencii, na němž byli přítomni i řečtí učenci, kteří se dle něj stali součástí

„učenecké republiky“, své tvrzení ale nedokládá konkrétními příklady. Ani o překonávání konfesijních hranic v rámci Traversariho kontaktů nenačázíme v knize doklady. Vědom si těchto omezení autor nakonec navrhuje pro komunikační síť vzdělanců kolem Ambrogia Traversariho pojem „učenecká protorepublika“.

Rozsahem nejkratší kapitola životopisu popisuje Traversariho účast na koncilech v Basileji, Ferrare a ve Florencii. Délka kapitoly odpovídá rozsahu pramene, s nimž autor v knize nejvíce pracuje. *Hodoeporicon*, v jehož psaní Traversari ustal z nejasného důvodu v létě 1434, se k jeho přítomnosti v Basileji, kde se ocitl na sklonku srpna 1435, již nijak nevyjadřuje. Autor tedy působení Traversariho jakožto papežského vyslance na zmíněných koncilech opírá zejména o korespondenci, kterou však nevyužívá tak důkladně jako *Hodoeporicon*. Přesto se dozvídáme o Traversariho obhajobě papežských zájmů a s ní spojeném vyjednávání s císařem Zikmundem. Na koncilu ve Florencii se nadto dostalo Traversarimu obrovské cti, když mohl podepsat dekret o sjednocení západní a východní církve.

Vysoká míra dochovaných pramenů a šíře aktivit činí z Ambrogia Traversariho takřka nepřehlédnutelnou osobnost. Předložená publikace tento potenciál využívá v omezené míře, můžeme však doufat, že se stane příslibem dalšího bádání o této významné postavě dějin mnišství a humanismu.

STANISLAV HLAVÁČ

Jindřich MAREK, Václav Koranda mladší. *Utrakvistický administrátor a literát*, Nakladatelství Lidové noviny – Národní knihovna ČR, Praha 2017 (= Středověk 3)

259 s., ISBN 978-80-7422-586-4 (NLN), 978-80-7050-693-6 (NK ČR)

Václav Koranda mladší (asi 1425–1519) je známou osobností pozdního středověku – byl děkanem artistické fakulty, rektorem Karlovy univerzity, politikem, administrátorem utrakvistické církve a v neposlední řadě také majitelem rozsáhlé knihovny. Prostřednictvím jeho pečlivého portrétu sestaveného na základě objevených a nově identifikovaných pramenů nabízí Jindřich Marek jedinečný vhled do náboženské, intelektuální a knižní kultury v pozdně středověkých Čechách.